

VERSLAG

Onderwerp:
Klankbordgroepbijeenkomst Frisia zout

Afdeling:
Ruimte & Milieu

Ons kenmerk:
110312/CE9/006/000345

Plaats/datum bespreking:
Harlingen, 18 mei 2009

Verslagnummer:
2

DIVISIE MILIEU & RUIMTE

Opgesteld door:
Ivo de Groot

Verzenddatum:
23 juni 2009

Aanwezig:
Steef van Baalen (ARCADIS)
Niek de Boer (ARCADIS)
Walter Bree (LTO Noord)
Jelmer Cleveringa (ARCADIS)
Watze Fokkema (dorpsbelang Schingen/Slappeterp)
Betty Groeneveld (Plaatselijk belang Minnertsga - vervanger Nico Zonderland)
Ivo de Groot (ARCADIS)
Rinse de Groot (LTO Noord)
Fokke Hoeksma (LTO Noord)
Laurens Mulder (Frisia)
G. Ruarus (Dorpsbelang Schingen/Slappeterp)
Gosse Schuiling (LTO Noord)
Broer Siderius (NAV)
Willem Spoelhof (Vereniging dorpsbelang Tzummarum/Firdgum)
Johan Weewer (Frisia)

Afwezig
Jannes Boer (Frisia)
Henk Dommerholt (Natuurmonumenten)
Maria van Leeuwe (Waddenvereniging)
Nico Zonderland (Plaatselijk belang Minnertsga)

Actie door: Nummer: Verslag:

1

Opening en vaststellen agenda

Laurens Mulder, directeur van Frisia, opent de bijeenkomst om 19:30u.

Meneer Dommerholt en mevrouw Van Leeuwe hebben zich afgemeld voor de bijeenkomst. Betty Groeneveld vervangt Nico Zonderland en Niek de Boer vervangt Jannes Boer.

Frisia wil voorafgaand aan de bijeenkomst nog eenmaal benadrukken dat uitspraken die in de klankbordgroep gedaan worden niet bindend zijn. Het doel van de klankbordgroep is om de deelnemers te informeren over het project en om feedback te ontvangen.

Actie door: Nummer: Verslag:

2 Voorstelronde

3 Terugkoppeling resultaten Havenmond

Jelmer Cleveringa presenteert de voorlopige resultaten van het onderzoek naar zoutwinning in Havenmond. De presentatie is als bijlage bij dit verslag opgenomen. Hieronder staat een opsomming van vragen en discussiepunten tijdens de presentatie.

Hoeveel bedraagt de zeespiegelstijging in de Waddenzee?
Uit metingen blijkt het 1,5- 2 mm per jaar te zijn. ARCADIS maakt echter gebruik van het versnellingsmodel van Rijkswaterstaat (het model dat ook voor de gaswinning is gebruikt) en daarin wordt 2,5 mm gehanteerd.

Waarvoor dienen zandsuppleties?
Zandsuppleties hebben het doel om de kustlijn van Nederland in stand te houden. Een deel van het gesuppleerde zand erodeert en wordt afgezet als sediment in de Waddenzee.

Hoe is de afstemming met andere wetenschappers geweest?
Voor het onderzoek is een groep van wetenschappers op het gebied van hydromorfologie en ecologie samengesteld, de Groene Wetenschap. Samen met deze wetenschappers heeft ARCADIS de onderzoeksopzet uitgewerkt. De resultaten van het onderzoek tot nu toe zijn ook besproken. Daarnaast is er overleg met een aantal vooraanstaande hydromorfologen. Dit gaat vooral over de grootte van het meegroeivermogen en het aandeel van slib in het afgezette sediment.

Op basis van de gebruiksruimte figuur in de presentatie lijkt de mogelijkheid voor zoutwinning in de Waddenzee in 2032 afgelopen te zijn. Is dat zo?
Het gehanteerde zeespiegelscenario biedt inderdaad ruimte voor zoutwinning tot 2032. Maar het gaat hier om een worst case scenario. In de praktijk kan het veel langer duren voordat de gebruiksruimte op is. Zoals het er nu naar uitziet kan in iedere geval voor de hele periode van het voornemen gewonnen worden in de Waddenzee. Er zal ooit een moment komen waarop dit niet meer kan. Dan moet Frisia (als er dan gewonnen wordt uit de Waddenzee) een nieuwe strategie bepalen.

Wat is de invloed van zoutwinning op Harlingen?
De bodemdalingscirkel van de zoutwinning wordt zo geprojecteerd dat die ver genoeg uit de kust ligt. Uitgangspunt is dat bodemdaling bij de Waddendijk minder is dan 2 cm.

Actie door:

Nummer:

Verslag:

Daarnaast gaat het om een relatief kleine schotel die (waarschijnlijk) min of meer direct wordt opgevuld. Er zal geen kuil zichtbaar zijn aan het oppervlak.

In hoeverre werken jullie samen met de onderzoekers die betrokken waren bij het MER voor de NAM

Er is geen samenwerking, maar ARCADIS maakt wel gebruik van de informatie die er ligt. Dat is ook het verzoek van onder andere de Commissie m.e.r.

4

Terugkoppeling resultaten Oost

Niek de Boer presenteert de voorlopige resultaten van het onderzoek naar zoutwinning in Oost. De presentatie is als bijlage bij dit verslag opgenomen. Hieronder staat een opsomming van vragen en discussiepunten tijdens de presentatie

Belangrijke opmerking in de presentatie is dat het effect van bodemdaling op verzilting van het oppervlaktewater op dit moment nog niet voldoende uitgewerkt is. Hier zal ARCADIS de komende tijd nog aandacht aan besteden.

Wat zijn de gekleurde cirkels in de figuur met de vier mogelijke winningslocaties?

De gekleurde cirkels zijn zoekgebieden voor de bovengrondse winningslocaties. De zoekgebieden hebben een straal van 500 meter. De cavernes (ondergronds) komen te liggen in het centrum van de gekleurde cirkel.

Locatie D ligt erg dicht bij het kassengebied.

Op de effecten wordt verder in de presentatie terug gekomen. ARCADIS moet wel extra aandacht besteden aan doorspoeling in verband met verzilting van het oppervlaktewater

Wie bekostigt de benodigde maatregelen?

Frisia zal eventuele maatregelen betalen. De kosten van maatregelen zijn daarmee mede bepalend voor de keuze die Frisia uiteindelijk zal maken. Dat kan pas als de milieueffectrapportage in een ver gevorderd stadium is.

Bij bodemdaling moet het waterschap aanpassingen doen aan het systeem. Wanneer worden die aanpassingen gedaan?

Dat is een belangrijk aandachtspunt. In de milieueffectrapportage wordt aandacht besteed aan de effecten van verschillende maatregelen. In het inrichtingsplan (na de m.e.r.) treden Frisia en het waterschap in overleg over de uitwerking van deze maatregelen en het tijdsplan dat daarbij hoort.

Actie door:

Nummer:

Verslag:

Wie doet de nulmeting voorafgaand aan het eventueel realiseren van de zoutwinning met bijbehorende maatregelen?

Dat doet het waterschap. Frisia zal hiervoor met het waterschap overleggen.

Welke marge zit er in de bodemdaling die is toegestaan in de vergunning?

Aangezien in de bestaande vergunning geen marge gedefinieerd is, is staatstoezicht op de mijnen (SODM) hier heel strikt in, 30 cm is de maximale bodemdaling .

Zijn de gegevens over bodemdaling inclusief autonome bodemdaling?

De autonome bodemdaling wordt meegenomen in de effectbeoordeling. Op pagina 44 van de Startnotitie is informatie opgenomen over de autonome bodemdaling.

De snelheid van drainage kan wel veranderen door de bodemdaling.

Dat klopt. Door scheefstelling kan de drainage iets minder steil komen te liggen. Maar verstopping zal niet optreden. Het potentiaalverschil zorgt ervoor dat drainage door blijft gaan.

Zijn variant vier en vijf helemaal niet mogelijk?

Het is wel mogelijk, maar daar zijn zoveel aanpassingen voor nodig dat een gekunsteld systeem ontstaat. Dat is niet wenselijk, zeker niet vanuit het waterschap.

“In het grondwater zit een zoetwaterbel van 1,5 meter dikte boven het zout water.” Heeft de groene wetenschap een rol gehad in het onderzoek naar de grootte van die bel?

Nee, de groene wetenschap richt zich op de Waddenzee. Deze gegevens komen van TNO. Daarnaast is er gesproken met Alterra. De Commissie m.e.r. biedt nog een extra toets op deze onderzoeken.

Extra uitleg over verzilting.

De kans op verzilting van het grondwater is klein, vanwege de zoetwaterbel.

De kans op verzilting van het oppervlaktewater is groter. De verzilting van het oppervlaktewater in relatie tot doorspoeling wordt nog extra onderzocht. In het inrichtingsplan moeten goede maatregelen voor doorspoeling meegenomen worden.

Is er rekening gehouden met clusterbuien? Wat is het effect van bodemdaling op de ontwatering bij clusterbuien?

Er treedt een negatief effect op. De kans op inundatie neemt toe.

Actie door: Nummer: Verslag:

Hiermee moet in het inrichtingsplan rekening gehouden worden, bijvoorbeeld door verbreding van sloten. Er kan een plus gerealiseerd worden, maar geen enkel systeem kan alles opvangen.

5 **Bespreken verslag 1^e klankbordgroepbijeenkomst**

Het verslag van de eerste klankbordgroepbijeenkomst staat op de website van Frisia Zout www.frisiazout.nl. Opmerkingen op dit verslag kunnen gestuurd worden aan Johan Weewer, J.Weewer@esco-salt.com.

In het verslag van de vorige bijeenkomst is de actie opgenomen dat ARCADIS informeert of het Fries Grondbezit en mosselkwekers deel willen nemen aan de klankbordgroep. Frisia en ARCADIS hebben besloten om deze partijen niet uit te nodigen en om met de klankbordgroep in de huidige setting door te gaan.

6 **Planning en vervolgspraak**

In de komende maanden gaat het onderzoek naar de effecten van zoutwinning verder. Het gaat dan met name om:

- Onderzoek naar tijdelijke effecten op ecologie winning Havenmond.
- Formuleren en beoordelen van combinatiealternatieven.

Het voorstel van Frisia en ARCADIS is om voor het bespreken van de resultaten hiervan een extra klankbordgroepbijeenkomst in te lassen. Dan volgt daarna nog een klankbordgroepbijeenkomst om het concept-MER te bespreken. Iedereen stemt in met dit voorstel.

De mogelijke data voor een volgende bijeenkomst zijn **7 september en 21 september**. Frisia laat te zijner tijd weten welke datum het wordt en ongeveer een week voor het overleg wordt een memo gestuurd over de resultaten van het onderzoek.

7 **Rondvraag en sluiting**

Frisia

De zoutboom (figuur met verschillende toepassingen van het zout) wordt op de site van Frisia gezet.

Waarom wordt gesproken over duurzame chemische industrie?
*Van zout wordt onder andere chloor gemaakt. Dat gebeurt nu op een duurzame manier doormiddel van membraanelectrolyse. Voor deze techniek is het belangrijk om zuiver zout te hebben. Dat zout levert Frisia.
Er ontstaat discussie over het begrip duurzaamheid in deze context. Frisia en ARCADIS zullen het begrip nog eens tegen het licht houden.*

ARCADIS

Actie door:

Nummer:

Verslag:

Hoe lang zou zoutwinning in Friesland plaats kunnen vinden?
Er ligt een (praktisch) onuitputtelijke hoeveelheid zout in de bodem, zowel onder land als onder de Waddenzee. De grens van zoutwinning wordt dus niet bepaald door de beschikbare hoeveelheid zout, maar door de bodemdaling en de economische winbaarheid van het zout. Een filmpje met informatie over zoutwinning wordt op de site gezet en bij de volgende klankbordgroepbijeenkomst getoond.

Wordt er magnesiumzout gewonnen in Harlingen?
Nee, er wordt geen magnesiumzout gewonnen. Er zit een klein beetje magnesium sulfaat in het zout, maar deze wordt tijdens de pekelzuivering verwijderd.

Laurens Mulder sluit de bijeenkomst om 22:00 u.

In tegenstelling tot wat is in de bijeenkomst is gezegd zullen de presentaties niet op de website geplaatst worden maar als bijlage bij dit verslag gevoegd worden.